

Tölögön Kasımbekov

(1931)

Tölögön Kasımbekov, 1931 yılında Oş ili Cañıcol ilçesine bağlı Akcol köyünde doğdu. 1949 yılında liseyi, 1957 yılında Kırgız Devlet Üniversitesi Filoloji Fakültesini bitirdi. "Cılkıçının Uulu (Yılkıcı Oğlu)" (1956), "Tuulgan Cer (Memleket)" (1958) adlı kitaplarında ilk hikayeleri yayımlandı. Ancak, asıl yazarlık faaliyeti 1960 yılında yayımlanan "Adam Bolgum Kelet (İnsan Olmak İstiyorum)" hikayesiyle başladı.

T. Kasımbekov, tarihi roman ustası olarak tanındı. Onun "Singan Kılıç (Kırık Kılıç)" adlı tarihi romanı zamanında SSCB halklarının dillerine ve İngilizceye çevrilip yayımlandı. Sonra, 1986 yılında yayımlanan "Kel Kel" tarihi romanı da yazarın başarılı eserlerinin arasında yer aldı.

Yazar son zamanlarda da "Çapkın" (Saldırı), "Baskın" tarihi romanlarını yazdı.

ESERLERİ

Cılkıçının Uulu (Yılkıcı Oğlu), Kısa hikayeler, Kırgızokuupedmbas, Frunze, 1956, 36 s.

Tuulgan Cer (Memleket), Hikayeler ve kısa hikayeler, Kırgızokuupedmbas, Frunze, 1958, 118 s.

Adam Bolgum Kelet (İnsan Olmak İstiyorum), Hikaye, Kırgızokuupedmbas, Frunze, 1960, 163 s.

Singan Kılıç (Kırık Kılıç), Tarihi roman, Kırgızstan, Frunze, 1966, 303 s.

Singan Kılıç (Kırık Kılıç), Tarihi roman, Kırgızstan, Frunze, 1971, 565 s.

Cetilgen Kurak (Gençlik), Kısa hikaye, hikaye, tarihi piyes, vecize, roman, Mektep, Frunze, 1976, 475.

Ak Kızmat (Hak Hizmet), Tarihi deneme, Mektep, Frunze, 1980, s. 88.

Kel-Kel, Tarihi roman, Kırgızstan, Frunze, 1986, 588. vb.

Roman BASKIN

V

1862- cıl...

Emi gana el cazdoo konuştarına too etektep kele baştağan. Ovo cılım, cer kök çaşıl torgun, sopu torgoy kılaktap, een elkin çuldurap, koş baş bolup, uya salıp kalgan ubak.

Terebel memirep tınc. Tigi ovodo elkin kılaktagan paretisine teñir çaşoo kızığın gana sıyılık kılıp, köñül kasireti, ölüm azabı çok etip, baktıluu caratkan go? A cumuru başının, mına körüp al, akıl sanaası kaçna bolso gör tirilik tüşügü, cetingen opasız kubançı, öksügön ökünücü, armanı oşonço!

Elinin da, özünün da barkın tebelegen kiyinki bolmuştardın keyişi bayagı "uzun sanaaga" özüp kalgan. Uşul azır kılaktagan çımçıktın beypil ömürünö suktanıp, közü ülbüröp, eçtemeni açık körböy, körgüsü kelbey ayıl eçetinde kök makmal döñdö oturat.

"... Mına, "köykapta" degen bötön el kozgolup, bosogo kelip, kaalasa "tuugan" degen kazaktan tukurup, kaalasa özü basıp kirip, "korgon buzup", "kun biçip", üstömdük körsötüp kirdi go?..."

A Bayıktın köz aldına adigine agası Alımbektin buuday ireñ üröyü kelip, koñur cumşak ünü künü bugünküdöy ugulup oturat.

Te bayagı "kıpçak kırıgını" dep atalgan okuyadan kırgız kıpçak caatı kayra birigip, Alımbek datka 1858-cılı Şeralının Sono ayımdan tuulgan Malabegin Güülüşaaada "han kötörüp, ordonun tizginin alıp koyuştu ele go?!"

Cañı ökümdar "orustun aldın tosmokko" katıran kırışıp, "kuday berse Sarı-Özöndön tügül narkı Üç-Almatıdan kayra sürüp salmakçı" bolup, onbeş miñdeñ aşuun attuu-cöö askerini berip, Taşken begi Kano-at-şanı oşo Tsimmerman menen Tezektin izi suuy elek 1860-

V

1862. yıl...

Halk, daha yeni bahar konuştarına dağ etekleyip gelmeye başlamıştı. Hava ılık, yer yüzü mavi yeşil ipek kumaşı, çalıkuşu ani hareketlerle, tek başına ciklediği, çifileşip, yuva kurdukları zamandı.

Etraf sessiz ve sakin. Şu ovada tek başına ani hareketler yapan kuşlarına Tanrı bizzat hayatın güzelliğini lütfetmiş, gönül hasreti, ölüm gazabını yok etmiş, mutluluk içinde yaratmış olmalı? Ama yumru başın ise, işte gör bak, akli fikri ne kadar olsa fani hayatın ağırlığı, yetindiği tasasız kıvancı, ah çektiren pişmanlığı, uktesi o kadar olur!

Halkın da, kendisinin de itibarını çiğneyen son-raki olayların üzüntüsü bayağı "uzun tasayla" sarsılmış. İşte şu anda ani hareketlerle zıplayan serçenin mesut hayatına gıptayla bakıp, gözleri sönmüş, hiçbir şeyi açık göremeyip, göresi gelmeyip köyün dışında yeşil kadife tepede oturuyor.

"... İşte, "dünyanın bu ıssız bucağında" ise yabancı halk ayaklanıp, eşiğe dayanmış, isterse "akraba" diye bildiğimiz Kazak'ı kışkırtıp, isterse kendisi işgal edip, "sınırı çiğnemiş", "diyet biçip", hakimiyetini ilan etmeye başladı ya?..."

Fakat, Baytik'in gözünün önüne Adigine boyundan olan ağabeyi Alımbek'in buğday renkli yüzünün hayali gelip, konur yumuşak sesi günü bugünkü gibi duyuluyordu.

Eski "Kıpçak katliamı" olayından sonra Kırgız Kıpçak halkı tekrar birleşerek Alımbek Datka Şerali'nin Sono Hanımdan 1858 doğumlu oğlu Malabek'i Güülüşaaada "han" tahtına oturtup karargah kontrolünü ellerine geçirmişlerdi ya!

Yeni Hükümdar, "Rusların önünü engellemeye" ciddi bir şekilde girişerek "Allah izin verirse Sarı-Özön burada kalsın da Üç-Almatı'dan öte tarafa kovmak" üzere on beş binden fazla atlı ve yaya askerini Taşken

cıldın kuzündö colgo çırgan.

Cılım kelbey, cüz üyrö kataal keldi Kanoat-şa. Merke aylanasına tınıkkan ubagında "Tsimmerman çürçütök cardam bergensiñ" degen künöo koyup, Solto-go 500 mingiç at, ar bir tütüngö eki kaptan aktagan taruu salık salıp, Bişkek çep korgonun kayra oñdop salış üçün kara cumuşka bir miñ işterman talap kılğan. Buyruk öz ubagında cüzögö aşırılбай turgan bolso "kızıl kerege" kılmağı anık bolgon.

Kuday calgap, uluk uvazir Alımbek datka tüz özü başkargan Ancıyan, Oş, Bek-Abad, Guz-Kent, Kurtka koşundarin baştap kele catkanı ugulup, Baytik özü Töö-Aşuudan tosup keldi datka agasın.

Arız, arman salındı ortogo, taarınıç da ayıldı car-damı çok ordogo. "Cat calgabayt, öz öltürböyt" uşubu, köñül kötördü, kutkarıp kaldı teciginin doomatınan.

Kimdin akılı cetken akırına?! Birigip kep-keñesi, aşkere bolup söz cüyösü, barıştı Uzun-Ağaçtağı orus menen ordonun uruşuna "aga candap", "abal añdap". Körüşti kırılğanın eki cak. "Koşulbaptır uruşka" dep, "datka atasına" künöo koydu Mala-han, a özü da "el biriksin" delinip, tındım boldu öz nökörlörünün kolunan. Ana, biylik kaabı! Cıl aylanıp kelgen künü oñtoyu, kan ordodo "ordo başı" atangan datkanın başı kapiletten şart kesilip, tüşüp kaldı ortogo.

Mına sata, ne degideysiñ?! Ce oñu bolor, ce ubak-tıluu kuru bolor, ce tügönbögön şoru bolor bara körör, kantse da, kimisinen bolso da, korçolop kalış abzeldi çokpu bu koñultak bey çara eldi?! Ar bir özün "elbegimin" degeniñdin oyuna "emi kantebiz" degen küyüktük tüşpöy koymokpu?!

"... Bılıtır ordo askeri menen bet kelişip körüşüp, kim bilet, ne çoçunup kalganbı, ne bulardın alın çak tap, öz küçün cumurulap "colbors sekirik" kılğanı turabı, işi kılıp, şarpa çok orus caktan.. "Oynop kelip", "oynop ketip" kalbas..." Biy: - Cañı keldi bek,- dedi Baytikke karap,- bir eşik-tördü körsötüp, musulman katarı köñülün alıp koyuş ilazım okşoyt... Kabaktı carık kıla, akıldı peşteşe oturup, bir cüzmö-cüz pikirleşip algambız oñ ele bolot ko deym?..."

Suz, eki çağına teñ işenim az, erini borboyo oy termep oturgan Baytik baş iykedi:

- Meyli,- dedi.

Biyi menen baatırı biri aytıp, biri baş iykegen soñ bütüm oşo.

İt ürüp kaldı. Kulan ceerde kaçırçan biröo, it arttan kelse doñkup, aldınan kelse uzun kulagin salpıldata başın çulgup, kele berdi mingi kaçır.

Etekte oturgandardın .bir ordunan tura, basa:

- O, ket!- dep, eşikke biröo kelse kılar elçilik kaada ötöp kaldı.

- Bu bayağı bizdin cer kırıma "tamır" go,- dedi,- kuday kıynagan?

- Co-o,- dedi degi biri moyun sozo,- çın ele, kuday kıynagan biröo eken deseñ, o kadırese, kuran açıp okup, kızık ikaya aytıp, kulakka bir cakşı maani kirgizip, baykuş, soop iş kılat!

Oylonup tiktep otura berdi Baytik.

Beyi Kanaat Şaa'ya verir ve Simerman ile Tezel'in hemen ardından 1800 yılının güzünde yola çıkarır:

Kanaat Şaa çok sinirliydi.- Merke etrafında dinlendikleri zaman Soltoyu "Simmerman'a yardım etmişsin" diye suçlayarak 500 binek at, her ev için ikişer çuval temizlenmiş darı vergisini verir ve Bişkek seddini onarmak için bin kişi ister. Emrinin de hemen yerine getirilmesini ister ve aksi halde çok kötü edeceğini söyler:

Allahtan, Büyük vezir Alımbek Datka bizzat kendisi yöneten Anjiyan, Oş, Bek-Abad, Guzkent, Kurtka ordularıyla yolda olduğunu duyarlar ve Baytik Alımbek ağasını kendisi Töö Aşuu'dan karşılar.

Yardımlı olmayan karargaha (bir yardımda bulunmayan) şikayetler, kaygı kederler, dargınlıklar anlatıldı. "Yabancı merhamet etmez, öz öldürmez" demek mi ki bu, yahut da moral verip, kurtarmak belaalının davasından.

Kim bilmiş sonra ne olacağını! Herkes toplandı ve birbirleriyle danışarak ağa tarafını tutmak için , durumu öğrenmek için Uzun-Ağaçta'ki rus ve karargah savaşına yöneldiler. Tarafların nasıl bir katliama uğradıklarını gördüler. Malahan ise savaşa katılmamış diye "datka babasını" suçladı. Kendisi de "halk birleşmesi" uğruna denerek kendi kişilerinin elinden ölüm buldu. İşte idarenin kabahati. Yılıni doldurmuşken, fırsat bu fırsat olmuş han sarayında "saray başı" sayılan Datka'nın kafası gafleten ani bir kılıç darbesiyle kesilip tam ortalığa yuvarlandı.

- İşte sana, ne diyeceksin? Ya hayırlısı olur ya da halk hor görür ama ne olursa olsun beylerin halkı hor görmesi mi lazım? Kendisini "halk beyi" sayan herkesin emirlerine halk, "ne diyeceğiz" diye telaşlandı durdu.

"...Geçen sene karargah ordusu ile savaştıkları için mi? Yoksa Ruslardan korkuyorlar mı? Yada Rusların gücünü denemek için mi? Kendi kuvvetlerini daha da güçlendirerek saldırı yapmak mı istiyorlar? Kısacası Ruslar çok korkunç geliyorlar. Oynamak için gelmiyorlar.

(Bahadır) Bey:

- Yeni geldi , beyim diyerek Baytik'e baktı.

- Bir Müslüman halkı olarak Ruslara iyi davranmamız ve ilgi göstermemiz gerekecektir bence... Güler yüzle ve akıllıca davranarak Ruslarla yüz yüze görüşüp anlaşmamız iyi olur diye düşünüyorum...

Sessizce iki tarafa da az güvenen ve düşünceli oturan Baytik kafa salladı.

-Tamam. dedi.

Beyi ile Bahadır birbirlerinin dediklerini doğru buldular mı doğru karar işte odur.

Bu sırada köpek havladı. Boz renkli katırın üstünde birisi geliyordu. Köpek katırın önüne geçerse katır ürker, arkasına geçerse kulaklarını indirerek yürüyordu.

Arka tarafta oturanlardan biri yerinden kalktı ve ileri yürüyerek:

-Git! Diye köpeği kovdu ve misafire adetlere uygun ilgi göstermeye başladı.

-Bu bizim deminki zavallı seyyar ya! -dedi

-Yok- dedi birisi başını kaldırarak,

-Gerçekten de o Allahın garip ve en sevdiği kullarından:

Kuran-ı Kerim okuyor, ilginç hikayeler anlatıyor, iyi haberler söyleyerek sevap işler yapıyor...

Baytik, düşünceli bir şekilde oturuyordu.

Cer kıdırma "tamır" kaçırdan şaşılansıp oop tüşüp, süyüngön közü Baytikke kadalıp, sılık taaziminen cañılbaş, kıraatın keltire salam ayta kelip kol alışıp, esençilik, sooçuluk suraşıp kaldı, oşondon soñ da berki "bizdin" degen "tamırlarına" kolu kol alışıp, közü, büt diti "baatır tamırınan" acırabay.

- Ke, otur,- dedi Baytik sıy oorun kızıl şırdak üstünö.

İreñi orustay, tili tatarça çalış, kiyimi bul düynönü "keçtim" degenderçe öñsüz, boz çalma, süzülgön boz mata çapan, caşı elüügö çamalap, bet tügünö ak kirgen.

Kese sunuldu, ilgerden ele içip köngön nemebi, cazdın bal tatıgan kımızın ırakattana şimirdi "meyman". Kubandı köz körünö, "ırakmatın" da unutkan çok.

- İ,- dep kaldı biri,- körünböy kettiñ bir cıldan beri?

- A emi,- dep, kamırabay coop kılıp oturdu "cer kıdırma".

- Bu kanday, bala ıylabaybı, it ulubaybı, carıktık? - degen küyümdüü suroo boldu, a "cer kıdırma" özü dele içten öküngönsüp, kımırıla baş iykenip koydu buga:

- A emi... ıylatpay, ulutpay turgandar çok emes, kuday özü bar...

- Kaça-an körsök kaçır minip cürösüz, carıktık, at miniñiz, at bereyin corgosunan tandap, carıktık!" dep, - elettin bereşendigi çıktı, eek kötörö ünsüz külüp aldı "carıktık":

- Atka alarman, corgogo coo köp, a munun eti aram, bürödön başka köz artpayt, eşek simal, baygege çabilbayt, çöptön başka menen işi çok, agıtkan ceriñden tabılat...

Külüp kalıştı ten koyuşa. Özüñö ılayık mal turbaybı- bı?!

Ertesi ele Bişkek beginin eşiginde boldu "cer kıdırma carıktık".

- Bek...

Kire bere bügülö kalgan udaycısın erini kımtıla, kıya tiktedi Rahmat bek.

Baş kötörböy, köz kötörböy:

- Bayağı kalender... - dep kübürödü udayçı.

Ters aylanıp bastı bek, tolmoç, başında kök çalma, çiygendey niçke murutu aldıñkı eki caak söögün kırkalay koyulgan birtke ak kirgen kırkma sakalga calgaştırı koyulgan. Eşikke kelgen cön kelbey turgan nemebi, oy basa tüşö toktolup, anan "körölü" degendey baş iykedı akırın.

Lep ketençiktep çıgıp ketti udayçı, sogonçoğu tuk etpey.

- Oy cıya elegendi ele farsıçe akırın, cıluu salam aytkan ün sezildi arttan. "Oşo..." dedi Rahmat bek, birook kayrıla koyboy, maalkatıp, kol uçuna ilinbegen murutun silanıp, tamak kıra kırs cötölgön bolup da aldı.

"Ne kerilet bu çala pers?!" dedi içinen "kalenderi". Birook, burulup kete bere albayt, colugar colu, süylöşör sözü, özü atkarar iş bar.

Cüz bağıp, alda kaçça cumşartıp, közü cılımdap:

- İye... keliñiz... - dedi farsıçe "çala pers" begi, kol alıştı.

- Keldik, kelmek elek go?- dep, esine saldı bu da farsıçe şıdır kaylap, kolun koyo berbey kıyla ele özsünüp, buradarsınıp.

Gezgin katırdan aceleyle indi ve gözlerini sevinçle Baytik'e dikti. Nezaketli selamıyla elini sıkarak sağlık sıhhatini sordu. Daha sonra "bizim" olarak sayılan kişilerle selamlaştı. Ama gözlerini bahadırın halkından ayırmadı.

-Gel, otur- dedi Baytik misafirler için döşenmiş kırmızı 'şırdak' (halı gibi yünden yapılmış desenli eşya) ı gösterdi

Yüzü Ruslara benzeyen, dili tatarca ve giyimi de dünyadan bezemiş birisi gibiydi üzerinde gri çalmalı, gri kumaştan yapılmış donu vardı. Şı yaşlarında, beyaz tenli, iri birisiydi. Ona kase sundular. İçmeye alışkın birisi gibiydi

Bahadırın bal tatlı kımızını zevkle içip bitirdi.

- Eee , bir yıldır görünmüyorsun dedi birisi.

- İşte

diye sakince cevapladı gezgin.

- İşler nasıl gidiyor. Çoluk-çocuk ağlamıyor mu?

diye arakalardan soru sordular.

Gezgin ise bu soru karşısında yüreği yaralıymış gibi yavaşça başını aşağı eğdi.

...İşte.... ağlatanlar ve zorluk çektirenler hiç olmaz mı..... Ama Allah her yerde yardım ediyor.

-Ee , bir yıldır görünmüyorsun-dedi birisi.

-İşte - diye sakince cevaplıyordu seyyar.

-İşle nasıl gidiyor. Çoluk-çocuk ağlamıyor mu?- diye içten soru sordular:

Seyyar ise buna içten pişman olmuş/ üzülmüş gibi yavaşça başını eğdi/ salladı.

...İşte.... ağlatanlar zorluk çektirenler yok olur muydu..... Ama Allah her yerde yardım ediyor.

- Ne zaman görsek, katıra binerek geziyorsunuz. At veriyim ata binin , size yorgalardan en iyisini seçeyim. - diye bir cömert köylü söze başladı.

Seyyar ise, sessizce gülümseyerek :

- Atın müşterisi, yorganın düşmanı çoktur. Katırın ise eti haramdır: kurt dışında kimsenin ilgisini çekmez. Eşek gibi yarışa katılmaz. Ottan başka bir şey yemez. Otu her yerde bulabiliriz.

Gezgin ertesi gün Bişkek Bey'inin kapısına geldi.

- Beyim.....

dedi uşak.

Baytik kapıdan girerek önünde diz çöken uşağına baktı.

-Demin ki derviş...

diye fisiltıyla konuştu uşak.

Bey ters tarafa döndü ve sağa sola yürüyerek düşünmeye başladı. Başı mavi sarıklı, ince uzun bıyıklıydı ve sakalı da biraz kulaşmıştı. Bu gelen kişi öylesine gelmemiştir. Önce bir iyice düşünelim sonra "bakalım" diyecekmiş gibi başını aşağı eğdi.

Uşak hemen geri gitti.

Bey düşüncelerini daha toparlamadan arkadan Farsça sıcak selamını duydu.

- "Evet efendim..." dedi.

Rahmatbek dönmeden yavaşça. Eline girmeyen bıyıklarını sıvazladı ve sanki öksürüyor gibi yaptı.

- "Bu niçin" böyle böbürleniyor yarım Fars!

dedi içinden derviş.

Ama dönüp gidemezdi. Çünkü konuşacak sözü ve yapacak işi vardı. Sonra "yarım fars" beyi yüzüne baktı ve sesini bir hayli yumuşatarak :

- Hoş geldiniz- diye Farsça elini sıktı da hemen Farsça - Hoş bulduk, gelmeliydin ya diye hatırlattı elini bırakmadan iyice sıkarak.

Tize bügup kalıştı süyönör da, çıkanaktar da kuş cazdıktardın arasına.

- Ne cañı kabar? - dedi nayın bek, uga turgan "cañı kabar" aga cetip kalgan sıyak, al boyunça oy tolgop turgansıp.

- A emi, silerge dele aşkere,- dedi tigi dağı külö, oydu baamdap,- bu bukara eliñer içine kirseñ cüda momun, bala sñnarı işençek, ak köñül, kim ekeniñi surabay bar ookatın ayabayt, beçaranı körsö eki tonunun birin caap, aldına at tartıp ciberet, bir toyor ookattı tügül...

- Cımıyanın cıybay oturup uktu Rahmat bek.

"Kalenderi":

- Türkidenden başka til oozu tügül tüşünö kire elek bulardın. Ne arabide, ne farside şeir aytıp koysoñ "kuran sözü eken" dep, kömkörösünön tüşö berişet...

Munu "eldin ali ayban boydondugu" katarı ayttı oñkogoy murun.

Kabarın uladı tigi:

- Bir cağı, kudaydın atın aytıp, uluk sözdön baştap, anan kiresiñ içine, a kire albasañ anda bul el tuyuk, suz, sürdöö, bala sıyak ne kıyanat, ne kılmış kılıp catkanın bilbey kalat, şilteyt katuu örüm kamçısın kim bolso oşo bolsun, ölobü, tiri kalabı oylonboyt...

Bek:

- Dağı?

- Sirtınan oroy, kors nemedey körünöt "baatırı", eç anday emes, kup ayar, kün sak, oşo kabagı üyürlüp oturup ele cılım da, suuk da sözdördü ugup, bilk etpey, erteñ ne ayla kıların, ne kadam şilteyin oylonup bütö bere turgansıyt, uşunday, anın ce sıyı, ce kılğılığı kiyyin bilinet...

Külö, başın çaykap koydu "kalenderi", "oşo..." Dedi bektin dili.

Söz taşır:

- E-e,- dep, baş çaykadı atayı,- bular siler taraptan ayırıkça kooptonup kalgan! Narı bir urugu, narı ordodogu calgız tayanıç datkası tındgm kılınan soñ ümüt üzülgön, işenim ölgön!

İkşala tüştü bek: - Çepke kol salar oyloru barga okşoybu?

- Cok,- dep kese ayttı tigi, - sebebi uşul ki, ordonu avaldan "özübüzdükü" dep cürüşöt, çını oşo, cana da bulardı muslimçılığı öto baykalbay baylap turat.

Eegin saal kötörö cımıyıp tiktedi bek. "İ, berer maslehatıñız kaysı emi?" degen kısmaktı kördü mindaydın köbü menen akıylaşkan eski kıydı. Cım dedi, "...mına... aytardı aytar ubak, carasına tuz salar uçur... keldi özü..." dedi azazildey çır aylana dili, a birok köz körünöo momurap, öto keyigen kebeti kiyyip aldı zamatta.

- A emi... - dep atayı tamşanıp, "aytpay ele koyoyunçu" degen türgö ötüd, atayı kınırıldı, a beginin arını emi kımtıla, közü teptegerek bolup oktolo baştadı,-

İkisi de oturdular ve yastıklara yaslanıp konuşmaya başladılar:

Sanki "duyacağı yeni haberdən" haberi varmış gibi düşünceli ne haber? dedi bek

Sonra "yarım fars" beyin yüzüne baktı ve sesini bir hayli yumuşatarak:

- Hoş geldiniz

diye Farsça elini sıktı ve hemen Farsça

-Hoş bulduk, gelmeliydim.

dedi elini bırakmadan, iyice sıkarak hatırlattı.

İkisi de oturdular ve yastıklara yaslanıp konuşmaya başladılar:

Sanki "duyacağı yeni haberdən" haberi varmış gibi düşünceli,

- Ne haber

dedi.

-Hmm size de bellidir:

dedi gülerek.. O da onun haberi olduğunu fark etti.

Sizin bu Bukaralılar çok sakın, çocuk gibi çabuk inanan, iyi niyetli. Kim olduğunu sormadan bile bütün yardımlarını sunan insanlardır. Zavallı veya fakir bir insanı görünce karnımı doyururlar, kendisinde iki kürk varsa onun birisini hemen paylaşırlar, hatta at verirler.

Rahmat bey gülümseyerek dinlemeye devam etti.

Derviş:

- Türkçe den başka bir dil bilmiyorlar. Arapça veya Farsça iki satır şiir söylediğin zaman da "Kuran okuyor" diye bayılırlar.

Bunları "halkın daha cahil" olduklarını göstermek için söyledi büyük burunlu. Diğeri de haberine devam etti:

- Bir taraftan halkın içine Allah'ın ismini anarak, büyük sözlerle söze başlayarak girebilirsin. Giremezsen bu halk çok sert, çocuk gibi yaramaz oluverirler. Ve sert kamçısıyla kim olursa olsun vurur, ölüyor kalır diye hiç düşünmez.

-Sonra?

-Görünüşte kaba ve sert gibi görünmesine rağmen "bahadırı" hiç de öyle değilmiş, çok uyanık kurnazmış.

O suratı asık yüzünü hiç değiştirmeden hem iyi haberleri dinliyor ve aynı zamanda da yarın nasıl davranacağını kararlaştırabiliyor gibi görünür. Bunun gibilerin davranışları sonradan bilinir...

Gülerek kafasını salladı "kalenderi" (dervişi) "işte.." dedi beyin kalbi

Dedikoducu:

-Ee -diye özellikle kafa salladı.- Bunlar siz taraftan çok korkuyorlar. Hani karargahtaki dayanağı olan datkası öldürüldükten sonra ümitleri sönmüştür.

Bey biraz şüphelenerek sordu:

- Sedde saldırıyı mı düşünüyorlarmış?

- Yok, diye kesin cevapladı

- Çünkü bu karargah eskiden kendilerininindi şimdi de "kendilerinin" sayıyorlar ve üstelik onlar İslamiyet de yani Müslüman oldukları da tutuyordur.

Çenesini biraz kaldırdı ve gülümseyerek baktı.

- "Evet tavsiyeniz nedir peki" baskısını gördü bunun gibilerin çoğunu görmüş dedikoducu. İçinden de

- "Ha işte söyleyecek zaman geldi, yarasına tuz basayım"

Çenesini biraz kaldırdı ve gülümseyerek baktı.

- "Evet tavsiyeniz nedir peki" baskısını gördü bunun

colun, ıgın aytıp koysoñ kasına katuu, aytpay koysoñ dosuña zıyan... - dep, muñkanıp baş iykep, kep başın alıstan aldı,- ıras, ordo avaldan "özübüzdükü" deşkeni menen, bu too kiyikter ordo alda kaçan ele "özünükü bolboy" kalğanın da kup bilişet. Kokus ele, kapıl ele ugup kaldım "ordo emi otaşparast" degendi alardın arasınan...

Kaşı toygon kara sülüktöy cıyrılıp, cuka erini çıp-talıp, murdu oñkoydu bektin.

- Taşkente azireti Kanoat-şo, bıyakta mına Siz... - dep, anı sayın can düynösünö akırın uu bürtkü tıñçı,- ka işeniñ, ka işenbeñ, "otaşparast" degen silerge ayılğan doo, begim... karşıksa ordogo emes silerge karşıgat bular...

Tura kaldı Rahmat bek, ters aylana, kabıştıra karmana bastı cılıbrıska sakal eegin. Çöödöy kınışıp eerçidi beregi:

- Şıltoo izdep oturbay kapıldan ele tıñ aylına kirip, baatırın "kağılaşta han ölot" kılssa ele padaçısı cok mal bolot kalat bu een cerde bürüsüngön sekter...

Toktolo kaldı bek:

- Kanteyin, aytıp ele koyoyun,- dep şıbradı dağı,- saal keçikse, ce bir kısım kılıp, birok akırına çıgılbay kalsa, kokus da, bular "kaapır" deşkenine karabay oruska ık salıp ketişi mümkünü? "Mümkün" tügül şeksiz! Çuu tüşösüz, azireti atalıktan da ırakmat albaysız...

Kayrılıp, ne inanbaska çarası kalbaganı, ne ırakmat aytkanı, eki közü çoñ açılıp, közün tiktep, akırın baş iykendi Rahmat bek.

- E-e, bulardın sözün uga berseñ töbö çaçıñ tik turat,- dep, ogu taamay tiygensigen neme emi anı sayın moynunna mine batıl kübürödü,- "bizdin paygambar tuulgan küñü otaşparastardın dayım küyüp turgan baş otu özü öçüp kalgan" deşet, "Azireti Alinin kılıcıman korkup gana moyun sungan, kırtışı muslim, içi otaşparast" deşet. Tiği ele Misirden, ce Istanbuldon okunup kelişkensip a?!

Bu oyu on tala, kıcırı taş burkan bolup turgan Rahmat bektin kulagina kirgen cok. Eki közü kesesinde tegerenip, özünön özü demigip, bir ubakta közünö taştın üstündö oturgan çoñ kara bürtküt bolup körüngön Baytik dağı körünüp, al ubakta tañ kalsa azır dil ızırıntkan oygo alek.

Çöödöy dağı kınışıp baştaganda tışka şak alakan urup, lep dep sak udayçısı kirip kalgende:

- Çıgarıp sal sepilden! Buz-zukunu mına bu!- dep, astepdil çañırıp taştadı Rahmat bek.

Kımırıla ketençiktep, "a kup, betteştirem debegeñiñe şügür" degen dilina kelip, mındaydan oñoy kutulganga kubanıp, tez cıyrıla cönöldü emi ele özsüngön "cer kıldırma".

Közünçö "buzuku" dep, özün ketirgenin ketirip, birok anın "otaşparas", "oruska ık salıp ketiş", "azireti atalıktan ırakmat albaysız" degen sözdörü canına tikenek bolup sayılıp, eç ketire albay koydu köñülünön.

gibilerin çoğunu görmüş dedikoducu. İçinden de

- "Ha işte söyleyecek zaman geldi, yarasına tuz basayım" dedi. Ama hemen zavallı ve acı çeken birisi edasına büründü ve öyle davranmaya başladı.

- İşte... "lütfen söylemeyeyim" diyecek gibi göründü ve beyin merakının arttığını fark edince "tamam söylemezsem dostuma zarar gelecek" diye söze başladı:

- Evet karargahı "kendilerinin" saymalarına rağmen, bu dağ keçileri (dağlılar), karargahın kendilerine ait olmadığını eskilerden beri çok iyi biliyorlar.

Ben tesadüfen duydum da "karargah artık ateşperest" diyorlar.

Kaşlarını çatarak, ince dudaklarını öfkesiyle iyice sıkı.

-Taşkent'te sayın Kanaat Şaa, burada da Siz...

diye giderek kalbini zehirledi.

İster inanın ister inanmayın "ateşperest" kelimesi size karşı kullanılıyor. Onlar karargaha değil size karşıdır.

Rahmat bey hemen ayağa kalktı ve kızarak ileri geri yürümeye başladı. Dedikoducu da onun peşinden yürüdü.

Bahane aramadan hemen bastırsak da köyü, bahadırını da "işte savaşta öldü" diye vurursak ne dersiniz? Sahibi yok hayvan olurlar kalırlar bu sekler .

Bey biraz durdu:

-Ne yapayım, açık söyleyecek olursam diye fısıldadı ve

- Biraz geç kalırsa ya da bir engelden dolayı sonuna kadar gidemezse? Bunlar "gavur" demelerine rağmen Ruslarla birleşecekler mi acaba "Belki" değil şüphesiz öyle olacaktır. Kargaşayı başlatırsın üstelik atalık da hoş görmez.

Rahmat bey ne inanacaktı ne de teşekkür edecekti. Çünkü çok şaşırılmıştı. Yavaşça başını salladı.

-Bunların dediklerine kulak asarsan, şaşırırsın diye sevindi ve yine devam etti.

- Bizim peygamber doğduğu gün Ateşperestlerin her zaman yanan ateşi sönmüş derler, "Hz. Ali'nin" kılıcından korktuğu için ancak boyun eğmiş, dışı Müslüman içi de Ateşperest" derler. Sanki Mısır'dan veya İstanbul'dan okuyup gelmişler gibi.

Bunları, öfke içinde olan Rahmat bey duymadı. Gözleri karararak çok kızdı ve aniden göz önüne kartal gibi Baytik geldi. Çok heyecanlanıyordu.

Çakal gibi yanaşarak bir şeyler söylemek üzereyken Bey uşağını çağırdı:

-Surdan dışarı at! Bu ara bozanıbu ara bozandır!!! -diye bağırdı.

Yavaş geriye gitti ve "Allah şükür sadece kovdu" diye kolay kurtulduğuna sevindi ve hemen dışarıya doğru yöneldi "seyyar".

Göz önünde "ahlaksız" diye söyleyip, kendisinin istediğini yapıp, ama onun "ateşperest", "Rus tarafını tutmak", "Hz. Atabeyden takdir görmeyeceksiniz"sözleri kalbine diken gibi dikildi ve onları aklından hiç çıkaramadı. Düşündü düşündü sonunda "doğrudur" diye

Oylono, oylono, otura, otura "iras" degenge üyrala baştadı, "tez" dep şaştırdı özün özü korgoo sezimi terefinden.

Uşunday kündördün birinde çakırgan kişi kelip Baytikten.

İye, ne bolup ketti?! Oñdoy berdi bolgonubu iştin, ne başka keler bolso köz tartarıbı?!

Dili neçen tolgonup ketti coop aytar birtke ubakta. "Özü çakırıp kaldı go, seyildep, oynop ketsin dep?!" "Körölü, al meni baykagısı bardır, a biz da anı baykaylı, ılayığına caraşa kep, iş bolo catar..."

Tez, calañ kılıçcan altımış sıpay koştotup, sepilden tarkıldata kerney uzatıp, saltanat menen çıktı Rahmat bek. Üzöñgü kağışa kele "toylogonu baratabızbı cokpu, sak bol, dayar bol" dep kulagına saldı cüzbaşının.

Boyu uzun, cer çiygensigen kara çepken kiygen, çoñ kara körpö telpek, kaşı tik közün caba tüşkön, boyogondoy nıl kara sakal Baytik dağı keldi kez aldına.

Esiñde, keypi "salamga" kelgen emestey, anın korononun kaytarıp beriş için kelgen köp karaldın bir katarı körgönübü, ne cañısıntkanıbı, "İ, sen keldiñbi?" dep kürküröp, ırızı bolbogonsup, özü törgö ötüp, özü oturup, özü baştap cay suraşkan. "Neden kemçilik bodso aytarsınar, karalaşıp turarbiz" dep ketken, közge kaçka kataal körünsö da, ireñinen oydon başka kastık nışana sezilgen emes.

"Ne kemçildikti caygara almakçı bular, özülorü caydak tokum eleti el?!" dep, işenbey, teñsinbey oy ekcedi al uşul azır alarga "meymançılıkka" bara catkan ubagında. "Oynop" degeni kanday? Kantip oynotot?" "Kız toñkuybu aldıñda?" "Oynop" degen bular, da kandayça bolorun bolcoy algan cok.

Bir ubakta ızıldap çıkkın kıykırık, çuu, uyulguy kubalaşkan köp atçan köründü eki caktan.

"Ye?, "Ye?!" deşip, daroo begin ortogo ala üyürlö sıpaylar. Bek nesteydi bir kur, birook çooçuna koygon cok, kılıçtaşkandın neçenin körgön tandalma sıpaylarınan köñülü tok. Birok, kıcımanıbı, neden bolso da, aste buunu katrap, tura baştadı üzöñgüsünö.

Büyrösü kızıy kıykırıp ciberdi içindegi calgız kıpçak sıpay:

- Ulak! Ulak! Sizge uluk urmat kılıp, bir emes eki ulak alıp çığışkan turbaybı aldıñızga?!

Bilegin türünö at oynottu:

- O-o! torpok okşoyt, torpok?! Kiltayet...

Köñülü tına tüştü Rahmat bektin. Te içkeride kıpçak maalelerinde uşintip, "ulak" dep, ar ayagına eki-den tırışıp cürgönün körböy koygon emes. Ordonun türköy ökümdarlarının bir köñül açarı uşul "it tartış" emes bele?! "Kök börü tartış" degendi bir şum aga uşintip tarcimalap koygon.

Çuu, duu menen, bu kşıçtın sabına kolu cabışıp turgan sıpaylardı cirey kökülü kökkö serpilgen atçan sel cer teñselgendey dübürt menen iyirilip cetti bektin aldına.

- Kurs!- dedire ulak taştaldı, boz argımak al-dıñkı eki ayagı kötörülö koşkurup, şap tizginden ala toktotup kaldı cüzbaşı. Ulakçıga "ırakmat" degeçe tüşö kalgan biröo ulaktı bektin eer kaşına aşıra, dağı biri çılıbirdan çoyo boz argımakta tartkş cönöldü.

Üyürlüü börüdüy "şaylar, bölünböy, begin cış kurçap, araga kök börüçülördön at tımşugun saldırbay ketti.

karara vardı. ""Çabuk" diye koruyucu duygusu acele ettirdi.

İşte bunun gibi günlerin birinde Baytik'ten kişi geldi.

-Ne oldu ? İş iyi mi gidiyor dedi . Yoksa başka bir şey mi var?

Cevap verene kadar çok zorlandı "Gezsin, görsün" diye kendisi davet etmişti. "Göreklim, o beni denemek istiyor, bir de onu deneyelim, hakkettiği gibi davranırız ve iş yaparız".

Hemen sadece kılıç asan altmış askerle , borazanla saldırıp, büyük bir tören yaptırıp Kaleden çıktı Rahmat bey. Yüzbaşının yanına gelip kulağına düğüne gidiyor muyuz veya başka bir şeye mi, ama sen sakın ol, her şeye hazır ol" dedi.

Uzun boylu, yere kadar uzanan siyah kürk, büyük siyah şapka giyen, kaşı çok kalın, boyalmış gibi siyah sakallı, olan Baytik yine göz önünde canlandı. Hatırladı , selamlayacak görünmemişti., hiç onun kalesini korumak için gelenlerden birisi gibi gürdü mü yada yeni gördü mü, "Hmm , sen mi geldin, " diye güir sesiyle memnun olmamış gibi kendisi yukarıya geçmişti ve kendisi sohbe başlamıştı.

"İhtiyacınız varsa söyleyiniz, yardımda bulunuruz." Demişti, ne kadar korkunç görünse bile, yüzünden düşmanlığın ifadesi görünmemişti. onlara misafirliğe giderken ihti.

"Hangi ihtiyacımızı karşılayabileceklermiş bunlar kendileri zar zor geçinen köylü halk?!" diye , onlara güvenmeyen düşünceler aklına geldi. "Oynamak" dediği nedir. Nasıl Oynatacak?! "önünde kızları mı oynatacak?" Oynamanın bunlarda neyi ifade ettiğini anlamadı.

Aniden birnin ardından kovalayan birçok atlı çıktı.

Askerler hemen beyin etrafına toplandılar. Bey biraz şaşırda ama korkmadı. çok savaşa katılmış askerlerine güveniyordu. Fakat, kızdığından dolayı da biraz titriyordu.

Askerin arasında bulunan tek kıpçak asker acele ettiğinden bağırdı.

Ulak! Ulak! Sizi saygularından bir değil iki ulak getirmezler önünüze! Atın oynatıp hazırlandı!

- O-o! Tosun gal'ba, tosun!!! Büyüklüğüne bak. Rahmat bey biraz sakinleşti. İlerideki kıpçak mahallerinde öyle "ulak" ı almak için atların birbirleriyle çek-iştiklerini görmüştü. Karargah hükümdarlarının eğlencelerinin biri bu "köpek çekişmek" "it tartış" olduğunu biliyordu. "Gök kurt çekişmek"i ("Kökbörü tartış") bir şakacı ona öyle anlatmıştı.

Böyle gürültüyle heyecanlı bu grup kılıçlarını çekmeğe hazır olan askerlerden geçip beyin önüne ulaştı.

- Pat!! diye yere "Ulak" düştü. Beyaz at ürktüğünden alt ayaklarını kaldırıp zıplayacakken yüzbaşı dizgininden tutup durdurdu. Teşekkür etmeye bile fırsat vermeden n ulakçının birisi hemen atından inip ulağı beyin atının üzerine koydu, ikincisi de atın dizgininden tutup ileriye doğru atı koşturdu.

Eliğe süröön taştagan kıykırık, ızıldagan çuu. Eç ubakta mıvday neme öñörülböğön boz argımak koşkurup, oñgo, solgo culkunup, toñkup, oyt berip, oor torpok. "ulak"" salp etip cerge tüşüp, boz argımak anı sayın çakçañdap ürküp, koş ayaktap tura, tizgin çoygon ulakçı attan oogon "sart begin" arañ ülgürö süyöp kaldı.

İreñi kupkuu, kelgen açuudan köz çağır, oozu açıla entigip, "i, oynotkonu uşu eken go, ıya, atka süyröltüp öltürmök eken go..." dep, degi oñgo ketpes kas dilinen caman uu oy tamçılöp ketti. Süyöp İsalganga eç irazı bolgon çok.

Te biyik döñdö eki atçandın ortosunda boyu teñ bolup turgan, çoñ ak tebeteyçen biröö köründü bektin ala . çakmak közünö. "Oşo..." dedi, taanıdı. Aga uşuga dey-re tuncuragan tuñguyuk elettin uşunday birööğö moyun iyilte koybogon kolbaşısı anı "baş" körüp, özü meymançılıkka çakırıp, özü tigintip colunan tosüp tur-ganı için kapilet cılıttı bir oyu. Ulam cakındagan sayın "bu sıy emes, bu degen anın kılar kızmatı" degen mensingen dimak önö baştadı kayra.

Sebep çok ko çooçunuşka!? Kuyugup, uyulgup carışa çabışkan, alıp uçkan kurç külüktün üstündö özünön özü celigip, öröpküp ketken eletildin kolunda kam-çıdan başka körünböyt, kabak bürkögön köz tigi-beyt, teskeri karap söğüngön küñkül ugulbayt. Ordogo oñduğu-bu bu degen?! Muslimçilik, oruska ık sala koy-boy tur-gan köñül emespi bu degen?!

Cazdoo cerdin şamaldan, selden çelçeñ kerilgen tüzöñünö on çaktı boz üy tigi-ilen. Eki tarabında üylördön oboço bir neçe cele tartılıp, şıkalıp kulun baylangan, aygırları beypil dañkayıp, ılaalap saan beeler cüröt.

Kire berişte uturulay eki ak sakal adam canaşa cay basıp kelişip, "kelgile, kelgile" kılışıp, bek-ti, cüzbaşısın koltuktan süyöy attan güşürüp alıştı, attar oboço kermege baylandı, "kana" deşe, nişana kıla ıktaştı örgöö cakka.

Çoñ ak örgöö, eşiğinde ak sakal Cangaraç, Baytik kütüp turgan. Oozu saal açıla cımıyıp, birook közü suz, ireñi sur, salam aytpay keldi Rahmat bek.

Cööğö atçang tömvntön kele catkanga. öydötön kele catkan, ekööğö biröö salam bermey salt ele go, munu mus-limçilik deşçü ele go?!

Tükşümöl oygo kabıldı Cangaraç biy. "Nege mınça mançırkayt bu cılırska sakal neme?.." dedi dili, "... beksingeni go, çoñsunganı go ... " degen coop aldı özü özünön.

Şaar köçösündö, kıcı kıyma bazar içinde öskön, andan soñ koşunda es tartkan kişiğe "baatır" degen Baytiktin bu turagi een sezildi. "Çiy bürülördün cagatı..." degen oy kılıttı, "köçpöy ele, bir cayluu lserge korgon salıp, kölököğö tal tigi-ilen, köñül kubant-kanga gülzar kılıp ömürdün ubayın körsö bolboybu bular&a?.." - dep, asteydil tañ kaldı şaar balası.

Oşol ele uçurda altımış atçanı eki kaktan cıy-rıla at bastıra kele az üylüü ayıldı kurçagansıp, aga kıya köz ciberip, dili tolukşup, özgögö sezdirbey aste baş iykenip, emi moynu anı sayın kötörülö özgeçö man-çırkap kaldı.

Bir sürü kurt gibi askerler bölünmeden beyini kuşatarak başka kimseyi yaklaştırmadan ileri yürüdüler. Hayk-r-klarla, gürültü. Hiç böyle şey üzerine asmayan beyaz at ürktüğünden sağa sola zıplıyor, ağır tosundan "Ulak" "salp" diye yere düştü, beyaz at daha fazla ürkemeye başlayıp zıpladı, attan düşecek olan "sart beyini" atın dizginini tutan ulakçı elinden tutup düzeltti.

Yüzü bembeyaz olan beyin gözlerinde ateş yandı, hızla nefes alarak "işte oyunu buymuş, attan düşürerek öldürmek istiyorlar" diye zaten düşman olan bey kötü düşündü. Elinden tutarak yere düşmekten kurtararı hatırlamadı bile.

İleride yüksek bir tepede iki atlının ortasında atlılarla boyu denk olan büyük beyaz külahlı birisi beyin gözüne çalındı. "İşte o" diye tanıdı. Onu bu zamana kadar bozkır halkını hiç kimseye boyun eğdirmeyen hükümdarının ona "itaat edip" misafirlige davet etmesi, üstelik bizzat kendisinin yolda beklemesi sevindirdi. Ama ona yaklaştıkça "bu bir saygı değildir, bu onun görevidir" diye karamsar düşüncelere daldı.

Korkmaya hiç gerek yoktur! Yarışa koşan atların üzerindeki öfkeli bozkırların ellerinde kamçıdan başka bir şey görmüyordu. Kötü gözle bakan kimse yok, arından kimsenin küfür ettiği hiç duyulmuyordu. Bunların hepsi onların karagaha iyi düşüncede olduklarının işareti değilmiydi. Müslümanlık veya rusların tarafına geçecek gönül değildi bu.

Yazlığın rügardan , yağmurların sularından uzak geniş , dümdüz yerine onlarca ev yapılmıştır.

İki tarafında evlerden biraz uzaklıkta iki kazığa ip gerilip ona sıkıca dizili kulunlar bağlanmış, aygırları çok sakın ve saan kısıraklar geziyorlardı.

İçeriye doğru girecek yerde iki ihtiyar gelip misafirleri karşıladılar. Bey ve yüzbaşını ellerinde tutup atlarından indirdi, atlarını özel bir yere bağladılar sonra ev tarafa yöneldiler.

Büyük beyaz evin önünde ihtiyar Cangaraç ile Baytik bekliyorlardı. Biraz gülümsemiş olmasına rağmen Rahmat beyin gözleri düşünceli morali bozuktu. Selamlamadan girdi.

Yayaya atlı, aşağıdakiye yukarıdaki, iki kişiye bir kişi selam söylema geleneği Müslümanların bir kuralıydı ya.

Cangaraç beyin kafası karıştı. "Niçin öyle burnu havada bu sakallı beyin?" diye gönlünde bir soru doğdu. Galiba bey olduğundan, büyük rütbesinden dolayı kenisisini büyük sayıyor" dedi içinden.

Şehir sokaklarında, insan dolu pazarların arasında büyüyen sonradan asker ordusunda yetişen bu adama bu "kahraman" denen Baytik'in oturduğu yer çok ıssız göründü. "boz kurtların" yatağı gibi diye düşündü, "göçebelik yapmadan, iyi bir yere ev kursalar, etrafına ağaç dikseler, eğlence için çiçek bahçelerini yapıp hayatın güzelliğini tatsalar olmaz mıydı" diye şehir çocuğu hayret etti.

İşte o zaman altmış atlı askeri küçükçük köyü kuşatılar, bunu gören Rahmat bey gururlandı. Askerlerine razı olup gönlünde kendisini daha büyük zannetti.

Çoñ örgöö-meyman başı üçün atayın tigelgen. Üy kadirese, elette boluşunça casalgalangan, ulagasına deyre türkün köçöt kızıl şırdak töşölgön, kızıl çoşo keregenin sırtınan tartılğan saymalana çırmal-gan çiy, keregenin közdörünön anı sayın ar bölöktönö özgöçö körk sezdirip kalğan. Şayı töşök eki kabatta-lıp, çıkanaktaşka ak par cazdıktar koyulğan.

Bosogogo birtke toktolo kala Rahmat bek üy için, tunuk kök nil kök körüngön çamgarasına deyre bir ime-re köz salıp, "i, törlöñ" degen Baytiktin kürgür ününön soñ tördün kap ortosuna çıgıp, tize büktü.

İlbirsçe akırın ayak koyo ötüp, sol tarabına, katarına emes, sööm ıldıylay köçük bastı Cangaraç biy. "Keliñ, biy, beri cakın..." degen te bayagı öz datkası Alımbegin estedi. Co, bık etken çok bu bölök tukum. "... sakal sıylagan sıpaygerçilik bularda çok ko?.." dedi karı ayar, köpkön da..." dep, keçirimdüü eseptep koydu kayra.

A inisi Baytik bektin oñ cagına agası kaday otursa oşondoy tömönçö mandaş kıldı.

"Ukuruk moyun, uzun akıl" astelegg, "salamatçılık", "üydöğü bülö, bala" cagın suramcıladı. "Kup cakşı!", "Şügür, baarı cayında!" degen, şakıldagan mardem coop alıp oturdu.

- İ-i, özüñör?- dedi akırında meyman bek. Mala yına ayılğanday dımak uguldu Baytikke, kımtıla kal-dı erini.

- A emi,- dep koydu dayıma söz akırın kütö bil-gen ayar,- eleti elbiz, teñir buyrugan künün körüp turabız emi...

Likildep, köödöy kara murutu eegine salañdagan, kıyla köpkön cüzbaşı kirip kele, salam aytıp, eki caktı karabay, kelgeniçe begi menen bakıldışıp kaldı farsıçe.

Külüp alıştı özülerünçö, ketti cüzbaşı.

Üy eeleri eçteme tüşüñböy, öydö karabay ayarı sınıp, törünö kelip oy çaşırgan tike ele basmırlagan boldu baatırına.

O, biri kem düynö! "Uzun akıl" bayagı öz tuuganı, öz datkası Alımbegin dağı estedi. Ögünkü "cer kıldır-ma" "... begiñer el içinde silerçe kaylayt, öz üyündö farsıçe, tıştı muslim, öz üyündö otaşparas..." dege-nin baatır özü körüp, özü ugup, "ye uşunday da bolobu, bir ele kişinin dili, iymanı eki kabat bolup" dep, "bolgonun kördüñ go" dedi özü özüñö. "Bizdiki, musul-mandıktı dep cürülgön ordonun bilermandıarı uşular bolup kalğan bolso, ordo oñolboyt, oñoltpoy cürgön kudu uşular okşoyt..." dep, içi cıyrılıp, içten colbors kürüldöp oygono baştadı.

Munu köz cazdım kılbadı ayar, aldırıtın kooptonup, tiktep, başın akırın özüñçödöy iykedi."Çıdap koy... üygö cılaan kirse çooçubay, tiybey, çooçutpay aldına akırın ak çaçıp, akka til saldırap, kütüp, çıgarıp koyobuz go... oşent..." degendi tuydu da, kudu maakul bolo taarınan baladay közün tunartıp başka caktı tiktep oturup kaldı Baytik.

Suyugu suuday tögülüp, kurgagı üymölönüp, eletin koldo barı tolo boldu dastorkongo.

Sıy bir cagınan meymandardın köñülün kötördü, bir cagınan munun baarın "korkkondon" dedirip, mınçalık aşkere çaçıla toskondu körbögön, munu "ısırap"

Bey için büyük , özel bir ev dikilmişti. Ev köydeki en süslü evdi. Onu köylüler elinden geldiği kadar süslemişlerdi : eşiğe kadar çeşitli desenli "şırdaklar" serilmiş tuğla renkli keregeni (keçe evin duvarını teşkil eden ağaç kafes) kuşatan süslü hasır, keregenin deliklerinden gözlerine daha güzel görünüyordu. Yere iki kat üst üste ipekten yapılmış döşekler döşelmişti. üzerinde yaslanmak için kuş tüyünden yapılan yastıklar vardı.

Rahmatbek kapı sögesinde biraz durdu. Evin içerisindeki her şeye göz gezdirdi. "Evet yukarıya geçin" diye Baytik'in sesini duyduktan sonra yukarıya geçti ve ortaya oturdu.

Cangaraç bir ilbis gibi yavaşça yanından sol tarafına geçerek yanına değil biraz aşağıya oturdu. " "Gelin, buraya oturun" diye kendi yanından yer veren kendi datkası Alımbek'i hatırladı. Ancak, bu yad köklü olandan öyle bir söz çıkmadı. "Yaşlılara karşı saygı duygusu yok mu bunların?" diye düşündü ihtiyar . Sonra da "hmmm bu kendisini üstün sayıyor ya" diye onu affetti.

Biyin kardeşi olan Baytik da ağabeyi gibi misafiri tarafına biraz aşağı oturdu, Akıllı biy sağlık sıhhati, aile , çoluk çocuklarının durumlarını sordu. Her şey iyi , Allah şükür diye emi cevaplıyordu.

Sonunda

-Siz nasılsınız? Diye sordu misafir.

-Baytik'e sanki kölesine söylemiş gibi geldi ve biraz sinirinde dokundu.

-Idare eder- dedi kurnaz biy, - biz bozkır insanıyız Allahın kismetini neyse görüyoruz.

Acele eden yüzbaşı kapıdan çabuk girdi ve kimseye selam söylemeden beyi ile farsça bir şeyleri konuştular ve kahkaha attılar ve tekrar evden çıktı. Ev sahipleri bir şey anlayamadılar ve yüzbaşının böyle davranışı bahadıra saygısızlık gibi geldi.

Ah eksik Dünya! "akıllı ihtiyar" önceki akrabası Alımbek datkayı hatırladı. önceki dervişin "Beyiniz halk arasında sizin dilde, evinde farsça konuşup, dışarıda da Müslüman evinde de ateşperesttir" dediğinde inandımayan bahadır şimdi kendisi görünce inandı. Viz Müsklumanlığı koruyoruz diyen karargah kişileri bunun gibi olursa demek ki bu karargahın sonudur. Karargahı bozanlar da bunlardır diye öfkelenildi ve içinde bir kaplan uyanmaya başladı.

Fakat hiç aldırmadı. İhtiyar Baytik'e "eve yılan girse bile onu korkutmadan sabırla merasimini yapıp evden çıkarmalı" demiş gibi işaret verdi, onu anlayan Baytik de bunu uygun görerek darılan çocuk gibi konuşmadan başka tarafa yüzünü çevirdi.

Her şey fazlasıylaydı: et, kıymız, bozkırda ne yiyecek varsa hepsi sofradaydıç Böyle sofraya, ziyafet misafirleri bir yandan sevindirdi öte yandan da bunların hepsini bizden korttuğu için yapıyorlar diyerek misafirlerini kendilerini üstün görmesine yol açtı.

Bazıları bunları anladılar; bazıları kendilerini üstün tuttular; bazıları da seslerini yükseltip doğrudan

dep tüşüngön şaar baldarın köz körünöö öydösüntüp, kadirese mançırkatıp ciberdi.

Biröö atayı keçirimpoz bolgonsup, kacılđaşa aralaşıp, a biröö kumsañdap, moyun kötörö, ün kötörö. söz aşırıp, kay biröö "ey, tıyakka!", "ey, bıyakka!" dey korsuldap, başkara cumşap, "konok koydon cooş" emes, "caman üydün konogu biyleyt" degençelikke ötüp kaldı başka üylördö.

"Bekke eşik tördü körsötüp, kemçiligin surap koyuş" karı biyden çıkkan ele. Tegi bir sözgö kelışmek.

- Bek, - dep, sıy sezdire süylöp oturdu Cangaraç,- orus ulam kısıp, Karkıranı aşır Köldün töböşünön tüşüp, bıyağı Üç-Almatıdan beri cılıp, bizdin bosogobuzga kelip kaldı go...

Dagı emne çıgar eken?! Unçukpay ugup oturdu Rah-mat bek.

Cangaraç:

- Taşkendegi uluk bekke kabar kıldık, özü dele körüp ketken bir ubakta, cardam suradık... coop ala albadık...

- Kanday coop kerek ele? - dep, cüzü cımıya, dili kerğičtey ooz açtı Rahmat bek.

Bu mokotkon suroogo kütpögön ayar kıyla mukuray kaldı.

Tüz ketti Baytik:

- Oozun karagan, amirin tutkan, salgın bergen momun bukaralarına ıyık ordosu, azireti hanı, kadırlıu bekteri kam körüşöbü, ce "özün menen özüñ bol" deybi? "Özüñ menen özüñ bol" dese anda ıyık ordonun, azireti handın ökümi kimge öötö?! Kim moyun sunat?!

"Moyun sunbayt!" degen dengendi tuydu Rahmat bek. "... caydak elet sunbay kanday ayla kıla alat... köp bolso oruska ıktaybı deyt ko..." dedi dili.

Melteyip, özü da oşo tıncıbagan "ıyık ordo" caktan ıçküptü sıyaktanıp, cer tiktey baş iykep alıp:

- Mına oşonu kep uruşalı dep kelip oturabız, dep, bir çağı keyiş, bir çağı bularga buyruk sıyak öktöm baş-tadı,- muslimbizbi, ar bir muslim özün, muslimçiligin eñ avalı özü korgoş ilazım, "başka biröö kelip korgop beret" dep ele col tiktey otura beriş kerekpi?!

Tikteşip aldı tigiler. Anı sayın ıçkı kıcıru süröp, ünü tekireñ salıp ketti bektin:

- Mına! Biz kelip turabız! Mına erteñden baştap kara keltek koşun cıynaybız. Koşun üçün coogo miner külük, külökkö cem, koşuga ookat kerek bolobu, cıynaybız! Kimde kim baş tartsa, kimde kim karşılık araket çıgarsa katını talak, özü kaapır bolot, canı dozokko ketirilet!

Dagı tikteşip alışı tigiler. Bu tüzdön tüz üşün alış üçün atayı ayılssa da, küyümdüü datkasın esine salıp tigilerdin eski carasına tiydi.

Çakçarıldı Rahmat bek:

- Bizdin amiribizde, mına uş-şu azır calañdagan miñ bahadur sepilde zerigip, buyruk gana tilep turat! Cakın arada Taşkenden kaçara zarıl bolso oşonço koşun kelet. Kara keltek koşun cıynasak cıynap kaldık, cıynabasak, ar şılto menen kallenı oorutsak, anda biz baarız uyat bolobuz, a koşun büt eletti bir üyrüp kılıçtın mizinen ötköröt! Mınday muslimderdin barınan cogu kılat!

"oraya gidin, buraya gelin" diye misafir olarak değil yönetici olarak gelmiş gibi yönetmeye başladılar.

Bey'e buranın topraklarını göstermek ve eksikliklerini sorma fikri İhtiyar Biy'den çıkmıştı. Anlaşmak istiyordu.

Beye saygı göstererek söze başladı Cangaraç:

- Ruslar gittikçe ilerliyorlar, bir ucu Karkıra'dan geçip Gölün tepesinden indi. Bir ucu Üç Almatı'dan ilerleyerek bizim önümüze kadar geldi işte...

Daha ne diyecek?- diye Rahmat Bey konuşmadan susuyordu.

-Taşkent'teki büyük beye haber vermiştik, kendisi bile geldiği zaman görmüştü., yardım istemiştik cevap olmuyor...

-Nasıl cevap bekliyor dunuz?- diye gülümseyerek küçümsemiş gibi davrandı Rahmat bey .

Böyle bir soruyu beklemeyen ihtiyar ne diyeceğini şaşırıp ve üzüldü. Baytik, direkt söylemeye başladı:

-Hükümüne boyun eğen, emrini yerine getiren, vergisini veren sakın halkına kutsal karargahı, Hazreti Hükümdarı ve sayın beyleri yardımda bulunacaklar mı ya da "kendi sorununuzu kendiniz çözün " diyerek yanlış mı bırakacaklar? Eğer öyle diyeceklerse kutsal karargah Hz. Hükümdarı kim dinler , ona kim bakacak?

Rahmat bey "Kimse boyun eğmez" diyeceğini sezdi. "Hiçbir şeyi yok bozkır halkı" boyun eğmeyip de nasıl çare bulacaktı, olsa olsa Ruslar tarafına geçecez diyecekler" diye düşündü.

Sessizce kendisi de "kutsal karargaha" küsmüş birisi gib yere bakıp başını salladı.ve sohbe başladı.

İşte onu konuşalım diye geldik, diye bir yandan üzülmüş bir yandan da onlara emir gibi konuşmaya devam etti. Müslüman mıyız her misliman kendisimüslümanlığını önceden kendisi koruması lazım. Birisi gelip bizi koruyacak diyerek başkaları bekleyip oturmalıyız.

Baytik'le Bey birbirinin yüzüne göz diktiler.

Ona baktıkça kızarak ses tonu değişmeye başladı:

- İşte biz geldik ! İşte yarından itibaren asker toplamaya başlayacağız. Asker için savaşa binecek at, atları beslemek için yem, askerler için yiyecek ve ne gerekirse toplayacağız. Vazgeçen ve müalif olanın hanımı kahr olacak, kendisi gavur olacak cehenneme gidecek.

Baytik'le bey yine biri birlerine göz diktiler. Bunların hepsi sadece tehdit olmasına na rağmen bozkırlılara her şeyine bakan, hiç sıkıntı çekirtmeyen datkasını hatırlattı onu çok özletti ve eski yaralarını açtı.

Bize ait bin civarında cesur kalede sadece emri bekliyorlar.

Yakın zamanlarda Taşkent'ten ne kadar lazımsa o kadar asker geleceğ Böyle kafa yorarak oturursak biz burada asker toplamaya yetişir miyiz? Yetişemezsek hepimiz rezil olacağız, gelen askerler de bütün bozkır halkını kılıçtan geçirecek. "Bunun gibi Müslüman olmaktansa olmaması daha iyidir" diyecekler.

Timtırs bolo kalıştı. Çınbı? Algan buyrugun ayttı go bul balee?!

- Bu emi... arga, akıl cokpu mgadan başka?- dep kaldı karı ayar irazı bolo albay, söz saap.

Külüp aldı Rahmat bek:

- Tügöngönü uşu, carıktık, arganın!

"Tamaşası" dep coorudu munu Cangaraç biy, akırın kıkıldap külgön bolup koydu, a Baytik öröpküp, süyünüp ketkensip:

- Uşundaybı?!- dep, kürküröp koydu.

Külküsu tıyıla kaldı ayardın, inisnin ününön "tamaşa" emes keker sezdi. "Mına, mına... şıltooo özü to-golonup kele catabı aldım?.." dep, cımındap tiktep kaldı bek dağı.

Çetki üydö kese sungan kelindin bileginen şap karmap, aralaş oturgan "bahadurlardın" közünçö ele al-dına basa baştıdı biri, meyman kütköndör elteyse, a kızık körgön sıpaylar katkırık salıp kalıştı. "A?!" "A?!"

- Ye, koyuñuz... Bu emne, ye kokuy?!- dep, üydön çıñırgan zayıbının ünü ugulup, tısta kemege başında cürgön eri cügürö kirip, zayıbının üstünön celkeden ala süyröp saldı. Sıpay kıykıra kılıcına kol sermegende berki çapçañ konçundadı buldursun menen, başka çapsa tırp etmek, con talaştıra bir şiltep sulatıp taştadı.

Cüzbaşı likildep kirip keldi çoñ üygö. Rakmatbek közünön alı külküsu kete elek boydon kaşın kötörö karadı anı. Dağı farsişçe süylöşüp kalıştı. Tıyakta bol-gon okuyanı kamçı urganga küñö oodarıp, "aşa elek eken" dep ayttı. Rahmat bek külüp ugup, "kamçı urgan kaçıp ketpesin, kılıç urgandı körsün..." dedi akırın.

Şaşıp çıgıp ketti cüzbaşı. Ne şaşat?! Ne bular ulam ele söz çaşırat?! Kabak üyrülöt?! "Uzun akıl" elteyip Baytikti tiktep kaldı. "İye, bu çağa turgan cılaan go?!" degendi kördü közünön Baytik. Tamaşası bı, çınbı, oozunan calañ ele calın çıgıp otursa buyerde?!

Başka üylördö da "meyman kütkön el" ürgülöp oturuşpagan eken sıyağı, añgıça ele tıştan öz adamınan biröo Baytikti tike tiktep, salam kılıp kirip kaldı.

- Baatır,- dep baştıdı eçteme körbögöndöy, eçteme kulagına ilinbegendey kabacı cadırıp,- ye, bir oor top akta çayılp kelip kalgan eken, meyli, ottoy bersin dedik ele, içinde añgileri bar eken, bizdin cañı üyür baskan bir cañı azıy aygırdın kızıl baytalñgaa bir añgi çap salgan eken, kurç azıy cıga teep saldı! 0, adam eyg mındaydı kim körgön, añgiler toñkoñdoşup azıyga ayak şiltep, arañ ortogo tüşüp...

Közünön "ne kılalı" degendi.kördü Baytik. Köñülü köz körünöo açılıp, karsıldap külö:

- A-a, çöp urgan añgiler, arık toruktu toñkup teep, üyürün tartıp alıp kımıgıp kalışkan go?! Üyrüp, akırın "tepkicin" tübünöy kırkıp, "boorun" boşotup koygulaçı, körolü kantip toñkuşarın!

Özüñçö oylongonsup, kığıcı kızargan tik közü tirmeyip nesteydi "uzun akıl". Kıtık külüp koydu bek da özüñçö. "... bir cıl mal bakkan balañdan üç cılı akıl suraba, bu beker ayılbağan eken go, ne kılal, mal-dan başka sözü cok..." dep asteydil miskil oy taap oturdu.

<...>

Herkes sustu. Ciddi mi? Aldığı emri söylüyor galiba. Memnun olmadığını göstererek

-Bundan başka yolu yok mu?- dedi ihtiyar.

Rahmet bey güldü:

-Çarenin bitmesi budur işte! "Şaka yapıyor" dedi ihtiyar içinde. Gülümsemiş gibi yaptı.

Baytik ise öfkelenerek sevinmiş gibi

-Öyle mi? diye gürlledi.

-Kardeşinin sözünü şaka olmadığını anlayan kur-nazın gülmesi durdu. "İşte ... bahaneyi kendisi yapıyor" diye bey de sevindi.

Askerler oturan evin birinde askerin birisi toplumun göz önünde kimseyi dikkate almadan çay getiren gelinin elinden tutup taciz etmeye başladı. Ev sahipleri şaşıra kaldılar. Askerler ise eğlenerek kahkaha atıldılar.

Karısının:

-Bırakın, ne yapıyorsunuz, imdat?! -diye bağırarak duyan kocası eve koşup karısının üstündeki askeri sırtından tutup kenara attı. Asker bağırıp kılıcını alarken öteki çizmesinden kocaman kamçıyla vurdu ve yıktı.

Yüzbaşı salona (odaya) çok hızlı girdi. Rahmat bey yüzündeki gülümsemesi dağılmadan kaşlarını kaldırıp ona baktı ve farsçe konuşmaya başladılar. Oradaki suçu kamçılayana attı ve "hiçbir şey olmamıştı daha" dedi. Rahmatbek gülümseyerek dinledi ve "kamçıyla vuran kaçmasın bakan, biz de ona kılıçla vurmaya gösteririz" ... dedi yavaşça.

Yüzbaşı acele ederek gitti. Niye acele ediyor? Niçin bunlar sürekli sözleri gizliyorlar? Surat asıyorlar. "Akıllı ihtiyar" ELTEYİP Baytik'e dikildi. "Hmm, bu ısırğan yılan gibi gözüküyor?!" diyesesi geldiğini Baytik onun gözlerinden okudu. Bunlar şaka yapıyorlarmı yoksa gerçek mi: ağızlarından hep alev çıkıyor.

Diğer evlerde de, "misafir ağırlayanlar" uyuklamadan oturuyorlardı. Aniden dışarıdan kendi adamlarında birisi Baytik' dik bakıp selamlayarak odaya girdi.

-Bahadır, diye sanki hiçbir şeyden haberi yokmuş gibi neşelenerek konuşmaya başladı. Bir büyük sürü gelmişti. Tamam otlasın demiştik. Aralarında da bir çapkını varmıştı. Bizim yeni sürümüzün aygırının kızıl kısrağına bir çapkın saldırmış da güçlü aygır onu tekme atarak yuvarlatmış. Eh insan ey, böyle bir şeyi kimse görmemiş.

Çapkınlar birleşerek aygıra karşı çıkmışlar ve onların aralarına girmişler....

Baytik onun gözlerinden "ne yapalım" ifadesini gördü. Morali düzeldi ve kahkaha atarak şöyle dedi.

- Ey, çapkınlar, güçsüzleri tekmeleyerek sürüsünü ele geçirmeye alışmışlar?! Yavaşça onlara bir göstere-nize, bakalım, sonra nasıl tekmeleyeceklermiş!

Düşünüyor gibi kızarmış gözleri hareketsiz bir noktaya takılmış halde sustu. "Akıllı ihtiyar". Bey ise kıs kıs güldü. İçinden "... bir sene hayvana bakan oğlana 3 sene boyunca bir şey sormamalı" sözü öylesine çıkmamıştır. "Hayvandan başka konuşacak sözü yoktur.." diye alay ederek güldü.

<...>